

ПОЛТАВСЬКА ДЕРЖАВНА АГРАРНА АКАДЕМІЯ

Кафедра землеробства і агрохімії ім. В.І.Сазанова

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри, доцент

О.В. Міщенко

«*08*» *серпня* 2016 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Збалансоване використання земельних ресурсів

спеціальність – 101 «Екологія»

галузь знань – 10 «Природничі науки»

факультет агротехнологій та екології

Полтава

2016

1. Опис навчальної дисципліни

Елементи характеристики	Денна форма навчання
Загальна кількість годин	90
Кількість кредитів	3
Місце в індивідуальному навчальному плані ЗВО – вибіркова	
Рік навчання (курс)	4-й
Семестр	8-й
Лекції (годин)	16
Лабораторні (годин)	14
Самостійна робота (годин)	60
Вид підсумкового контролю	залік

2. Заплановані результати навчання

Метою викладання навчальної дисципліни є ознайомлення студентів з основними проблемами сучасного землекористування; вивчення причин та екологічних наслідків незбалансованого землекористування; оцінка шляхів вирішення екологічних проблем різних видів землекористування.

Основними завданнями вивчення дисципліни є формування об'єктивних знань про сучасний стан земельних ресурсів України, законодавство України щодо охорони земель, причини виникнення екологічних проблем землекористування; набуття практичних навичок з виявлення екологічних наслідків землекористування і пошук оптимальних шляхів їх подолання: збереження і поліпшення природних ландшафтів, відновлення і підвищення родючості ґрунтів, рекультивація порушених земель, захист земель від ерозії, підтоплення, висушування, зсувів, вторинного засолення і заболочення, ущільнення, забруднення промисловими відходами і хімічними речовинами та інших видів деградації, консервація деградованих та малопродуктивних земель.

Компетентності:

знання: основних чинних законодавчих актів, основних положень Земельного кодексу України щодо охорони земель, методик оцінки збитків внаслідок недбалого землекористування, екологічних функцій ґрунтів; від чого залежить екологічна стабільність земельних угідь; чим визначається оптимальне співвідношення земельних угідь; структури земельного фонду України та перспективних напрямків її оптимізації; основних напрямків охорони земель; поняття деградації ґрунтового покриву; основаних процесів деградації ґрунтів, поширених в Україні, причин деградації ґрунтів; наслідків деградації ґрунтів; методів запобігання деградаційних процесів; видів та

джерел забруднення ґрунтів; методів детоксикації забруднених ґрунтів; видів моніторингу земель; загальних методів здійснення моніторингу земель; типів природних охоронних територій та особливостей їх використання; причин порушення земель; напрямків та етапів рекультивації порушених земель.

вміння: визначати оптимальну структуру земельних угідь; визначати екологічну стійкість земельних ресурсів; проводити аналіз найважливіших екологічних функцій ґрунтів; проводити оцінку забруднення ґрунтів за результатами аналізів; давати територіальну оцінку деградаційних та кризових явищ в природному середовищі; проводити оптимізацію структури земельних угідь з метою збільшення екологічної стійкості земель; оцінювати можливі негативні наслідки антропогенної діяльності у сфері аграрного виробництва; розробляти схему екологічного моніторингу земель; проводити вибір оптимальних напрямків відтворення родючості деградованих земель та напрямків рекультивації земель залежно від їх властивостей, ступеня порушення та екологічної небезпеки.

способи мислення:

- абстрактне (словесно-логічне) мислення, що відбувається з опорою на поняття, судження, з допомогою логіки, не використовуючи емпіричних даних;

- теоретичне мислення, що полягає у пізнанні законів, правил та відображає істотне у явищах, об'єктах, зв'язках між ними на рівні закономірностей і тенденцій;

- творче мислення, що забезпечує продуктивні перетворення у діяльності особистості, зокрема оригінальність розв'язання проблеми, семантична гнучкість, що дає змогу бачити об'єкт під новим кутом зору, образна адаптивна гнучкість, яка уможливорює зміну об'єкта з розвитком потреби у його пізнанні, семантична спонтанна гнучкість як продукування різних ідей щодо невизначених ситуацій.

професійні, світоглядні і громадянські якості: професійна самоідентифікація згідно набутих навиків та вмінь, вмотивованість до професійного зростання у практичній діяльності в галузі екології, а також до особистісного розвитку; високий рівень соціальної і моральної свідомості; комунікативні здібності; високий рівень загальної і моральної культури; громадська активність і цілеспрямованість; патріотизм; гуманізм, справедливість та об'єктивність, дисциплінованість, вимогливість; уміння спілкуватися з людьми.

морально-етичні цінності: пріоритетним завданням у процесі навчання є усвідомлення та розвиток такої системи соціальних цінностей, які б сприяли розв'язанню проблеми професійного становлення, особливостей та умов формування морально-етичних цінностей у самосвідомості особистості здобувачів вищої освіти в полікультурному середовищі вищого навчального закладу, таких як взаємна повага, гуманізм, рівність та справедливість.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Земельні ресурси як частина природно-ресурсного потенціалу.

Тема 2. Земельний фонд України: структура, сучасний стан.

Тема 3. Оцінка агроекологічного стану земель та нормування антропогенного навантаження.

Тема 4. Процеси деградації ґрунтового покриву на території України.

Тема 5. Функціонально-екологічні принципи збалансованого використання високопродуктивних земель в сільськогосподарському виробництві.

Тема 6. Відтворення родючості деградованих земель.

4. Структура навчальної дисципліни (денна форма навчання)

Назви тем	Кількість годин			
	денна форма			
	усього	у тому числі		
лекц.		лаб.	с.р.	
Тема 1. Земельні ресурси як частина природно-ресурсного потенціалу	12	2	-	10
Тема 2. Земельний фонд України: структура, сучасний стан	12	2	-	10
Тема 3. Оцінка агроекологічного стану земель та нормування антропогенного навантаження	16	2	4	10
Тема 4. Процеси деградації ґрунтового покриву на території України	18	4	4	10
Тема 5. Функціонально-екологічні принципи збалансованого використання високопродуктивних земель в сільськогосподарському виробництві	14	2	2	10
Тема 6. Відтворення родючості деградованих земель	18	4	4	10
Усього годин	90	16	14	60

5. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Визначення екологічної стабільності земельних ресурсів	2
2.	Оцінка сільськогосподарських земель з використанням агроекологічного методу	2
3.	Визначення ступеню деградації ґрунтів та розробка заходів щодо поліпшення їх властивостей	2
4.	Оцінка рівнів ерозійної деградації ґрунтів	2
5.	Визначення запасів гумусу в ґрунті	2
6.	Вибір та обґрунтування напрямку рекультивації порушених земель	2
7.	Визначення потреби ґрунтів у хімічних мелорантах	2
	Разом	14

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин (денна форма навчання)
1.	Конституція України і закони як джерела земельного права	5
2.	Відповідальність за порушення законодавства України про охорону земель	5
3.	Екологічні функції лісів	5
4.	Режим використання земель природно-заповідного призначення	5
5.	Обстеження земельних ділянок за окремими показниками	5
6.	Прогноз декальцинації та підкислення ґрунтів	5

7.	Кліматичні та орографічні фактори розвитку водної ерозії	5
8.	Небезпечні наслідки забруднення ґрунтів пестицидами і радіонуклідами	5
9.	Моніторинг земель, що перебувають у кризовому стані	5
10.	Гідротехнічні протиерозійні споруди	5
11.	Біологічний етап рекультивації земель	5
12.	Консервація земель	5
Разом		60

7. Методи контролю

Контроль за освоєнням дисципліни проводиться постійно і поділяється на три види: **вхідний, поточний, підсумковий**.

Вхідний проводиться у формі тестування на початку вивчення дисципліни для стимулювання навчальної праці студента. Його мета – виявити рівень розуміння і засвоєння опорних знань, на знання основних категорій з дисциплін, на яких базується вивчення дисципліни «Збалансоване використання земельних ресурсів».

Поточний контроль знань студентів здійснюється з метою: забезпечення ритмічної роботи студентів; своєчасного виявлення важких для засвоєння розділів навчальної дисципліни і відповідного корегування навчального процесу; виявлення невстигаючих студентів і надання їм допомоги; організації індивідуальної роботи творчого характеру з найбільш підготовленими студентами. Поточний контроль успішності студентів проводиться на лабораторних заняттях протягом семестру у формі усного експрес-опитування протягом лабораторного заняття, перевірки завдань для самостійної роботи, проведення контрольної роботи. Оцінки, отримані під час поточного контролю, враховуються при виставленні підсумкової оцінки з навчальної дисципліни та при атестації студентів.

Підсумковий контроль здійснюється на завершальному етапі з метою оцінки рівня засвоєння студентом всього обсягу навчальної дисципліни. Засіб діагностики підсумкового рівня знань студентів - залік.

Проведення контрольних заходів здійснюється за допомогою засобів діагностики знань студентів, наведених у комплексі навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни:

- тест для вхідного контролю;
- завдання для самостійної роботи,
- завдання для контрольної роботи.

8. Схема нарахування балів з навчальної дисципліни

Назва теми	Види навчальної роботи здобувачів вищої освіти			Разом
	виконання та захист лабораторних робіт	завдання самостійної роботи	контрольна робота	
Тема 1. Земельні ресурси як частина природно-ресурсного потенціалу	-	8	-	8
Тема 2. Земельний фонд України: структура, сучасний стан	-	8	-	8
Тема 3. Оцінка агроекологічного стану земель та нормування антропогенного навантаження	12	8	-	20
Тема 4. Процеси деградації ґрунтового покриву на території України	12	8	-	20
Тема 5. Функціонально-екологічні принципи збалансованого використання високопродуктивних земель в сільськогосподарському виробництві	6	8	-	14
Тема 6. Відтворення родючості деградованих земель	12	8	10	30
Разом	42	48	10	100

10. Рекомендована література

Основна

1. Охорона ґрунтів: Навч. посіб. / М.К. Шикуча та ін. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2001.- 398 с.
2. Земельний кодекс України / Верховна Рада України. – Закон від 25.10.2001 № 2768-III.
3. Шеремет А.П. Земельне право України: Підручник / А.П. Шеремет. – Чернівці, 2008. – 632 с.
4. Агропозвоєведение // В.Д. Муха, Н.И. Картамышев и др. Под ред. В.Д. Мухи.-М.: Колос,1994. – 528 с.
5. Агроэкология/В.А. Черников,Р.М. Алексахин, А.В. Голубев и др.; Под ред. В.А. Черникова, А.И. Чекереса. – М.: Колос, 2000. – 536 с.
6. Магазінчиков Т.П. Земельний кадастр: Підручник. – Львів: Світ,1991. – 452 с.
7. Добровольский Г.В., Гришина Л.А. Охрана почв. М: Изд-во Московского университета, 1985. – 224 с.
8. Добровольский Г.В., Никитин Е.Д. Экологические функции почвы. М.- Изд-во Московского университета, 1986. – 137 с.
9. Гнатенко О.Ф. та ін. Ґрунтознавство з основами геології. – К.: Оранта. – 2005. – 648 с.

Додаткова

1. Агроекологія: Навч. посібник/ М.М. Городній, М.К. Шикуча та ін.- К.: Вища школа, 1993. – 416 с.
2. Багров М.В., Боков В.О., Черванев І.Г. Землезнавство. – К.: Либідь, 2000. – 462 с.
3. Булигін С.Ю. Формування екологічно сталих агроландшафтів. – Харків: ЧДАУ, 2001. – 116 с.
4. Вилучення з інтенсивного обробітку малопродуктивних земель та їхнє раціональне використання.- К.: «Аграрна наука». – 2000. – 40 с.
5. Влияние леса на окружающую среду / Ханбеков И.И., Недвецкий Н.А., Власюк В.Н. и др.- М.: Лесная промышленность, 1980.- 136 с.
6. Закон України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки».
7. Закон України «Про природно-заповідний фонд України».
8. Концепція сталого розвитку агроєкоосистем в Україні на період до 2005 року / Критерії та індикатори сталого розвитку лісової галузі України. Методичні рекомендації з питань ведення та управління лісовим господарством / За ред. О.І. Фурдичка. – К.: Нора-прінт, 2003. – С. 107–137.
9. Методика агрохімічної паспортизації земель сільськогосподарського призна-чення/За ред. С.М.Рижуча, М.В.Лісового, Д.М.Бенцаровського. – К. – 2004.- 54 с.
10. Методика моніторингу земель, що перебувають у кризовому стані. – Харків, 1998.

11. Миневе В.Г. Химизация земледелия и природная среда. – М.: Агропромиздат, 1990.- 287 с.
12. Родючість ґрунтів: Моніторинг та управління/ За ред.. В.В.Медведєва. – К.: Урожай, 1992. – 246 с.
13. Носко Б.С. та ін. Довідник з агрохімічного та агроекологічного стану ґрунтів України. – К.: Урожай, 1994.- 334 с.
14. Сайко В.Ф. Наукові підходи щодо раціонального землекористування в умовах здійснення аграрної реформи//Вісник аграрної науки. – 2000. – № 5. – С. 5-10.
15. Стан родючості ґрунтів України та прогноз його змін за умов сучасного землеробства / За ред. В.В.Медведєва, М.В.Лісового. – Харків: «ШТРИХ», 2002. – 100 с.
16. Сучасні проблеми управління землями природно-заповідного, оздоровчо-го, рекреаційного та історико-культурного призначення. – Львів: НФО Українські технології, 2002. – 196 с.
17. Трансформація малопродуктивних орних земель та їх використання. Методичні рекомендації / За ред. С.Ю.Булигіна, Ю.В. Думіна. – Х., 2001. – 33 с.

Інформаційні ресурси

1. Земельний кодекс України. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
2. Закон України «Про охорону земель». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/962-1>
3. Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-15>
4. Закон України «Про екологічну мережу України». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1864-15>
5. Агроекологічний журнал.
www.nbu.gov.ua/portal/Chem.../texts.html
6. Екологічні проблеми ґрунтів в Україні
www.eco-live.com.ua/.../ekologichni-proble...
7. Охорона ґрунтів від забруднення.
<http://ua.textreferat.com/referat-5124.html>
8. Деградація ґрунтів.
lib.chdu.edu.ua/pdf/posibnuku/246/6.pdf
9. Рекультивация земель.
textbooks.net.ua/content/view/1239/18/

